

Essentiële vaardigheden voor beginnende leraren*

Zonder toegang tot de pedagogische vaardigheden van ervaren leerkrachten, zijn de meeste beginnende leraren slecht toegerust voor de uitdagingen die zich aandienen in de klas.

Beginnende leraren beschikken vaak over een beperkt repertoire aan lesstrategieën. Veel leraren betreden het onderwijsveld rechtstreeks vanuit lerarenopleidingen waar zij minimale pedagogische kennis en vaardigheden hebben geleerd. Vaak hebben ze niet geleerd hoe ze een positieve, georganiseerde leeromgeving kunnen creëren, die noodzakelijk is om les te kunnen geven en om de leerlingen echt te laten leren. Sommige leraren betreden het veld zelfs zonder een formele lerarenopleiding, via alternatieve certificeringprogramma's. In de Amerikaanse staat Georgia, bijvoorbeeld, is in 2001 het plan "Teach for Georgia" ingevoerd, dat afgestudeerden met een voldoende cijfergemiddelde in staat stelt binnen dertig dagen een certificaat te halen waarmee ze als leraar aan de slag mogen.

Beginnende leraren ontwikkelen een repertoire aan lesstrategieën door vallen en opstaan. Zo'n lukraak proces van strategieontwikkeling kan jaren vergen. Tegen die tijd hebben veel worstelende, slecht voorbereide leraren al afscheid genomen van het onderwijs. Bovendien vereisen de meeste landelijke curriculumstandaards dat leraren een actieve leeromgeving creëren die stimuleert dat de leerlingen op een hoger plan gaan denken – maar er zijn slechts weinigen die zijn voorbereid op dergelijke eisen. Zonder kwalitatief hoogwaardige voorbereiding die hen klaarstoomt voor de uitdagingen in de klas, zullen beginnende leraren of lesgeven zoals ze zelf hebben geleerd, of ze geven helemaal geen les meer. Als we goede leraren willen behouden, moeten de beginners in het vak ondersteund worden met de pedagogische kennis die zij nodig hebben om succesvol zijn in de klas.

Een kader van vaardigheden

De professionele ontwikkeling van beginnende leraren moet gebaseerd zijn op een kader van op onderzoek gebaseerde lesstrategieën (Freiberg & Driscoll, 2000). Deze vaardigheden helpen beginnende leraren om een brug te slaan tussen theorie en praktijk en om een kwalitatief hoogwaardige leeromgeving in hun klassen te creëren. Deze strategieën kunnen worden ingedeeld in drie categorieën: organiseren, lesgeven en beoordelen.

Organisatiestrategieën

Organisatiestrategieën omvatten planning, lesopbouw, tijdsopbouw (tijdmanagement), voorbereiding en klassenmanagement. Ik wil enkele van deze strategieën bespreken – planning, voorbereiding en klassenmanagement.

Beginnende leraren vinden het meestal het moeilijkst om organisatiestrategieën onder de knie te krijgen. Van planning tot klassenmanagement blijven de organisatiestrategieën doorgaans verborgen voor de observator van een klas. Als gevolg daarvan zullen leraren-in-opleiding, stagiairs en beginnende leraren die een ervaren leraar halverwege het schooljaar observeren, vaak niet zien welke voorbereiding en klassenmanagementstrategieën de ervaren leraar aan het begin van het jaar heeft gebruikt om de toon te zetten voor een positieve

* Uit: *Educational Leadership*, maart 2002, p. 56-60.

leeromgeving. De beginnende leraar die de klas van een veteraan observeert, ziet wel de resultaten van een effectieve planning – een gladjes verlopende les – maar heeft geen idee van het planningsproces van de ervaren leraar. Organisatiestrategieën helpen bij het creëren van de noodzakelijke voorwaarden voor het leren en leraren kunnen deze vaardigheden op systematische wijze aanleren in plaats van door vallen en opstaan.

Planning. Beginnende leraren besteden veel meer tijd aan de planning van een les dan hun ervaren collega's en blijven vaak tot 's avonds laat bezig met de planning van de les van de volgende dag. Mentoren kunnen beginnende leraren helpen met lesplanning, vooral met een themaplanning die de beginneling in staat stelt het grotere geheel te overzien en terug te plannen vanaf het eind van het lesthema. Bij hun lesplanning nemen ervaren leraren besluiten op basis van de lerende, de lesinhoud en de context: Wie zijn mijn leerlingen? Welke informatie, ideeën en concepten wil ik overbrengen op mijn leerlingen? Onder welke omstandigheden zal de les plaatsvinden?

Een complete lesplanning omvat vier componenten: initiële planning, actieve planning, planning tijdens de les zelf en *follow-up*planning. Tijdens de initiële planning visualiseren leraren de les, dat wil zeggen: ze overdenken de les, anticiperen hun lesgeven en de reacties van de leerlingen. Actieve planning gaat over het verzamelen van materialen en hulpmiddelen voor de les. Figuur 1 illustreert de initiële en actieve planning die komt kijken bij het voorbereiden van een les.

Figuur 1. Het proces van lesplanning

Aandacht	Dit is mijn binnenkomer voor de les. Ik wil bereiken dat de leerlingen aan geschiedenis/aardrijkskunde/wiskunde/enz. gaan denken vanaf het moment dat ze gaan zitten.
Doel	Ik ga na welke nieuwe ideeën, concepten, kennis of vaardigheden zullen gaan leren.
Uitleg	Ik verstrek informatie, licht toe en geef voorbeelden. Ik zorg voor een link tussen bestaande kennis en het lesdoel van vandaag.
Begrip controleren	Ik gebruik vragen, discussie, aantekeningbriefjes, ja/nee-kaarten en simulaties of de leerlingen het allemaal begrepen hebben.
Geleide praktijk	Ik schrijf een probleem op het bord en we werken het samen uit. Ik ga na of alle leerlingen de oplossing hebben begrepen.
Individuele praktijk	Ik leg de leerlingen een aantal andere problemen voor die zij individueel moeten uitwerken. Sommige problemen kunnen in groepjes worden uitgewerkt.
Afronding	Ik gebruik meerdere types afrondingsactiviteiten. De leerlingen vertellen me een ideale vaardigheid die ze vandaag geleerd hebben. De leerlingen of ikzelf vatten de les samen.

(Overgenomen uit Freiberg, H.J. & Driscoll, A. (2000). *Universal teaching strategies* (derde editie). Boston: Allyn and Bacon.)

De initiële en actieve planning vinden plaats voor de les, maar er moet ook gepland worden voor eventualiteiten tijdens de les, zoals brandoefeningen of kleinere wijzigingen in de rooster. De planning tijdens de les omvat ook het vermogen om de les al doende aan te passen als daar goede redenen voor zijn – als de leerlingen geen betrokkenheid tonen bij de activiteit, bijvoorbeeld. Ervaren leraren zijn zich bewust van het belang van correcties tijdens de les en

beschikken over een repertoire aan strategieën om dergelijke wijzigingen aan te brengen. Tijdens de *follow-upplanning* reflecteren de leraren op de les en noteren wat er goed ging en welke wijzigingen zij moeten aanbrengen. *Follow-upplanning* is van cruciaal belang voor beginnende leraren om een lesrepertoire te kunnen opbouwen voor toekomstige lessen.

Voorbereiding. Het is erg moeilijk om les te geven aan mensen die je niet kent of om te werken in een omgeving waar je een buitenstaander bent. Freiberg en Driscoll (2000) gebruiken de term *voorbereidingswerk* om te omschrijven wat leraren doen teneinde hun leerlingen, de school en de gemeenschap te leren kennen waar zij lesgeven.

Veel leraren wonen buiten de gemeenschap waar zij lesgeven, met name in stedelijke scholen. Als beginnend leraar heb ik zelf ook buiten de gemeenschap rond de school gewoond, maar ik deed er mijn boodschappen, liet er mijn auto repareren en tankte er, ging er naar de kapper en bezocht de bakker nabij de school. Ik ontmoette zo een heleboel van mijn leerlingen en hun ouders uit die buurt. Door mijn betrokkenheid bij de buurt werd ik lid van de gemeenschap in plaats van een toerist. Door informatie te verzamelen over de omgeving en het klimaat van de school, door de hulpmiddelen en andere materialen van de school te inventariseren en door de leerlingen te leren kennen, kan voorbereidingswerk leraren behulpzaam zijn om een context vast te stellen voor onderwijzen en leren (Freiberg & Driscoll, 2000).

Klassenmanagement. Een goed klassenmanagement is vrijwel onzichtbaar. Als klassen echter slecht worden gemanaged, zullen ordeverstoringen en chaos de tijd voor leren inperken en de leraar vermoeien. Slecht management kan leiden tot disciplineproblemen bij leerlingen en langdurig wangedrag van leerlingen kan de leerkracht hinderen bij de toepassing van plezierige, interactieve lesmethodes die de prestaties en het actieve leren van de leerlingen voeden, zoals coöperatief groepswerk, leercentra, projecten en experimenten (Brophy, 1999; Cohen, 1994; Freiberg, Connell & Lorentz, 2001).

Klassenmanagement is meer dan discipline. Het omvat onder andere het opstellen van regels voor de klas en rationele consequenties als die regels worden overtreden. Klassenmanagement kan worden afgemeten aan de naadloze stroom van werkstukken tussen de leerlingen en de leraar, aan de mate waarin sociale rechtvaardigheid triomfeert over het concept van de “lieveling van de meester” en aan het vermogen van de leraar om leiding en verantwoordelijkheden te delen en de zelfdiscipline van leerlingen te bevorderen.

Lesstrategieën

Cuban (1990) heeft opgemerkt dat de onderwijshervormingen van de afgelopen eeuw als een pendule heen en weer slingerden tussen een nadruk op leraargericht en leerlingengericht onderwijs. In feite zijn lesstrategieën te plaatsen in een continuüm van zeer leraargericht tot zeer leerlingengericht: college, demonstratie, ondervraging, discussie, geleide praktijk, individuele praktijk, groepswerk, rollenspel, simulatie en reflectief onderzoek (Freiberg & Driscoll, 2000). Tijdens een college is de leraar de bron van kennis. Dit in tegenstelling tot leerlingengerichte activiteiten als rollenspel en reflectief onderzoek, die meer afhankelijk zijn van de leerlingen als bronnen van kennis.

Beginnende leraren zijn het meest vertrouwd met leraargerichte lesstrategieën en grijpen daar vaak op terug als ze onder druk staan. Maar met tijd en ervaring kunnen alle leraren leren om leerlingengerichte lesstrategieën aan te wenden. Leraren kunnen bijvoorbeeld beginnen met de invoering van leerlingengerichte lesstrategieën door elke les te besluiten met korte onderlinge discussies van leerlingen over de informatie of kwesties die tijdens de les aan de orde kwamen. Uiteindelijk kunnen leraar coöperatieve leerstructuren en onderzoeksprojecten van leerlingen invoeren die vereisen dat de leerlingen hun kennis vergaren van andere bronnen dan het leerboek of de leraar.

Beoordelingsstrategieën

Effectieve leraren beoordelen zowel het leren van de leerlingen als hun eigen professionele leren. Beginnende leraren hebben moeite met beide types beoordeling.

Leerlingenbeoordeling. De meeste beginnende leraren beschikken over beperkt repertoire aan beoordelingsstrategieën en geringe ervaring met alternatieve beoordelingsvormen. Zelfs het bijhouden van de cijfers die leerlingen scoren (in een boek of via software) is onbekend bij eerstejaars leraren en wordt maar zelden onderwezen in lerarenopleidingen of cursussen voor beginnende leraren op school. Beginnende leraren moeten formele en informele gradaties van leren verkennen en het ontwikkelen van uiteenlopende beoordelingsmethodes oefenen.

De meeste beginnende leraren hebben slechts ervaring met de beoordelingsmethodes die hun eigen leraren gebruikten toen ze nog scholieren waren: *multiple choice*, goed/fout-keuzes en vragen die korte schriftelijke antwoorden vereisten. Net als lesstrategieën, vereisen beoordelingsstrategieën een scala aan opties die de uiteenlopende leermogelijkheden van de leerlingen weerspiegelen – van rubrieken die standaards bevatten waaraan leerlingen hun werk kunnen afmeten tot portfolio's waarin de leerlingen hun kennis en inzichten voor en na de diverse activiteiten schriftelijk documenteren.

Zelfbeoordeling. Leraren krijgen maar zelden constante *feedback* op hun lesgeven. Accurate *feedback* is een cruciale component van onderwijsverandering, maar leraren zijn afhankelijk van anderen die de nodige gegevens verstrekken om te vraag te beantwoorden: Hoe doe ik het? Het typische observatiemodel waarin een lid van de schoolleiding enkele keren per jaar aanschuift bij de leraar in zijn klas, laat veel te wensen over.

Jezelf beoordelen als leraar is niet bepaald een exacte wetenschap. Leraren kunnen informatie inwinnen uit diverse bronnen, waaronder *feedback* van leerlingen en via technische hulpmiddelen als bijvoorbeeld het op band opnemen van een klas en dan de les evalueren. Tijdens een zomerseminar van een week dat ik voor leraren had ontwikkeld, simuleerde Christina Planje, een biologielerares uit de onderbouw van het voortgezet onderwijs, een klas en nam zij de les op band op. Na analyse van de les via een zelfbeoordelingmethode (Freiberg, 1987; Freiberg & Driscoll, 2000), ontdekte Planje dat zij tot de conclusie dat zij:

- de leerlingen een langere bedenktijd moest geven om moeilijkere vragen te beantwoorden;
- de vraag eerst moest stellen, dan even wachten en pas daarna een leerling aanwijzen;
- meer vragen van leerlingen en *feedback* moest toestaan;
- het onderwerp moest inperken;
- eerdere concepten moest evalueren en de nieuwe les moest verbinden met vorige lessen;
- meer specifieke lofuitingen moest gebruiken;
- moest ophouden met het zeggen van “oké”;
- deze zelfbeoordeling vaker moest doen om haar vooruitgang te controleren (Planje, persoonlijke communicatie, najaar 1996).

Planje bleef haar lessen op band opnemen en de resultaten evalueren. Zij verwierf inzicht in haar lesgeven via zelfbeoordeling en schreef haar succesvolle eerste jaar (en een nominatie van haar supervisor voor een landelijke prijs voor de beste eerstejaars leraar) toe aan haar nieuwe inzichten.

Wat kunnen scholen doen om het succes van beginnende leraren te bevorderen? Naast het aanwijzen van mentoren voor de beginners, kunnen ze:

- Stafontwikkelingsprogramma's afstemmen op de directe pedagogische behoeften van beginnende leraren, bijvoorbeeld door trainingen aan te bieden die lesstrategieën

aanreiken om hen een goede start te geven aan het begin van het schooljaar.

Regelmatige *follow-up*workshops zijn nodig wanneer daar behoefte aan is.

- Zomerseminars voor beginnende leraren organiseren die gedurende een week intensieve training geven in onderwijzen en leren. Als onderdeel van deze trainingen moet er ruimte zijn voor zelfbeoordeling – bijvoorbeeld via het op band opnemen van lessimulaties – evenals voor ondersteuning en feedback van mentoren.
- Samenwerken met lerarenopleiders en alternatieve certificeringprogramma's om gezamenlijk methodiekcursussen te ontwikkelen voor beginnende leraren.
- Een *online* bibliotheek opzetten met de lesplannen van ervaren leraren, zodat beginnende leraren die kunnen raadplegen voor ideeën en lesontwikkeling.
- Een vertrouwelijke “hulplijn” instellen om vragen van beginnende leraren te beantwoorden.

Als lerarenopleiders, schoolhoofden en mentorleraren de beginnende onderwijzers laten kennismaken met het kader van essentiële vaardigheden – organiseren, lesgeven and beoordelen – kunnen beginnende leraren een pedagogisch repertoire opbouwen dat even rijk is als dat van meest ervaren leraren – en in minder tijd. Een dergelijke training zou wel eens de cruciale factor kunnen zijn die beginnende leraren helpt te slagen en in het vak te blijven.

Referenties